

УДК 069:94](477.83-25):[069.5-027.551:73/76]'19"+7.074(438)"18/19"(092)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/79-2-3>

Світлана ХАВАЛКО,
orcid.org/0009-0006-5954-7467
головний зберігач
Комунального закладу Львівської обласної ради
«Львівський історичний музей»
(Львів, Україна) *svitlo74@gmail.com*

ЗБІРКА ГРАФІЧНИХ ТВОРІВ З КОЛЕКЦІЇ ГЕЛЕНИ ДОМБЧАНСЬКОЇ У МУЗЕЙНОМУ ЗІБРАННІ ЛЬВІВСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ

У статті охарактеризовано збірку графічних робіт, рисунків та акварелей, які походять з приватної колекції львівської колекціонерки Гелени Домбчанської (1863–1956). Гелена Домбчанська була відомою непересічною особою у колі колекціонерів, своє життя вона присвятила збиранню предметів старовини, а її дім у Львові на вулиці Цитадельній був своєрідним музеєм з великою колекцією книг, картин, гравюр, скла, порцеляни, меблів, тканин тощо.

Починаючи з 1900-х років Гелена Домбчанська періодично передавала у дар Історичному музею міста Львова та Національному музею ім. короля Яна III (1908–1940) різні пам'ятки зі своєї колекції. У 1939 році працівниками Національного музею ім. короля Яна III був складений інвентар збірок Гелени Домбчанської, згідно якого кількість переданих пам'яток налічувала близько 4500 одиниць. Уся її колекція була науково класифікована і поділена на тематичні підгрупи, кожен предмет мав свій інвентарний номер і шифр. Окремі пам'ятки експонувалися на виставках Національного музею ім. короля Яна III та в експозиції Історичного музею міста Львова. У 1940-му році, внаслідок реорганізації львівських музеїв, колекція Гелени Домбчанської перейшла у фонди Львівського історичного музею, де зберігається донині.

Збірка графічних робіт, рисунків і акварелей була однією з найчисельніших груп. У числі графічних творів були літографії, мідерити, сталерити західноєвропейських і львівських художників-графіків: портрети, пейзажі, види міст. Особливо цінними є рисунки, акварелі та альбоми ескізів, більшість з яких належить авторству львівських художників і відображають мистецьке середовище Львова першої третини XX ст.: Казимиру Сіхульському, представникам родини Рейханів, Тадеушу Рибковському, Бруно Тені, Марії Опольській тощо. У статті проаналізовано зміст і тематику творів, охарактеризовано альбоми рисунків, вказано їх місцезнаходження та підкреслено важливість збірки на сучасному етапі. Основна частина графічної збірки сьогодні зберігається у колекції Львівського історичного музею. Під час міжмузейного обміну пам'ятками у 1954 році частина графічної колекції була передана у Львівську картинну галерею (нині – Львівська національна галерея мистецтв імені Б. Г. Возницького).

Ключові слова: Гелена Домбчанська, музей, колекція, пам'ятки, акварель, рисунок.

Svitlana KHAVALKO,
orcid.org/0009-0006-5954-7467
Chief Custodian
Lviv Historical Museum
(Lviv, Ukraine) *svitlo74@gmail.com*

THE COLLECTION OF GRAPHIC WORKS FROM THE COLLECTION OF HELENA DĄBCZAŃSKA IN THE MUSEUM COLLECTION OF LVIV HISTORICAL MUSEUM

The article describes a collection of graphic works, drawings and watercolors that come from the private collection of Lviv collector Helena Dombchanska (1863–1956). Helena Dombchanska was a well-known unique person in the circle of collectors, she devoted her life to collecting antiques, and her home in Lviv on Citadelnaya Street was a kind of museum with a large collection of books, paintings, engravings, glass, porcelain, furniture, fabrics, etc.

Starting from the 1900s, Helena Dombchanska periodically donated to the Historical Museum of the city of Lviv and the National Museum named after King John III (1908–1940) various monuments from his collection. In 1939, employees of the National Museum named after King John III, an inventory of the collections of Helena Dombchanska was compiled, according to which the number of transferred monuments amounted to about 4,500 items. Her entire collection was scientifically classified and divided into thematic subgroups, each item had its own inventory number and cipher. Individual sights were exhibited at the exhibitions of the National Museum named after King John III and in the exposition of the Historical Museum of the city of Lviv. In 1940, as a result of the reorganization

of Lviv museums, the collection of Helena Dombchanska was transferred to the funds of the Lviv Historical Museum, where it is kept to this day.

The collection of graphic works, drawings and watercolors was one of the largest groups. Among the graphic works were lithographs, miderites, stencils of Western European and Lviv graphic artists: portraits, landscapes, views of cities. Particularly valuable are drawings, watercolors and sketch albums, most of which belong to the authorship of Lviv artists and reflect the artistic environment of Lviv in the first third of the 20th century: Kazimierz Sihulski, representatives of the Reykhan family, Tadeusz Rybkowski, Bruno Tepi, Maria Opolska, etc. The article analyzes the content and themes of the works, characterizes the albums of drawings, indicates their location, and emphasizes the importance of the collection at the current stage. Today, the main part of the graphic collection is kept in the collection of the Lviv Historical Museum. During the inter-museum exchange of sights in 1954, part of the graphic collection was transferred to the Lviv Art Gallery (now the Lviv National Art Gallery named after B. Voznytskyi).

Key words: *Helena Dąbcańska, museum, collection, museum objects, watercolor, drawings.*

Вступ. У сучасній колекції Львівського історичного музею (скор. ЛІМ), яка налічує понад 350 тисяч пам'яток основного фонду, зберігаються частини музейних зібрань, переданих у 1940 році з ліквідованих львівських музеїв, серед яких були колекції Національного музею ім. короля Яна III (1908–1940) та Історичного музею міста Львова. Збірка Національного музею ім. короля Яна III на кінець 1939 року налічувала понад 40 тисяч пам'яток, у її складі були великі мистецькі зібрання приватних колекціонерів, у тому числі і Гелени Домбчанської.

Представниця аристократичної польської родини Гелена Домбчанська увійшла в історію львівських і краківських музеїв як щедра дарувальниця цінних пам'яток. Володіючи чималою мистецькою колекцією, Гелена Домбчанська, починаючи з 1900-х років передавала у дар Історичному музею міста Львова різні предмети: графіку, меблі, живопис. Її ім'я неодноразово згадується в інвентарі Історичного музею міста Львова за 1903–1908 рр.

Після відкриття Національного музею ім. короля Яна III у 1908 році Гелена Домбчанська постійно передавала музеєві різні пам'ятки. Для обліку її дарів був створений окремий музейний інвентар «Дари Гелени Домбчанської». Для обліку подарованих нею пам'яток у 1939 році був складений двохтомний Інвентар збірок Гелени Домбчанської.

У 1940 році колекція Гелени Домбчанської перейшла у фонди Львівського історичного музею, де зберігається донині. Це різнотипові пам'ятки, які займають вагомe місце у сучасному музейному зібранні, серед яких колекція графічних творів є чисельно великою і цінною збіркою.

Аналіз досліджень. Однією з перших публікацій про колекцію Гелени Домбчанської була книга польського публіциста Казимира Барановського «На Вавель» (1906), де автор основну увагу приділив опису бібліотеки, а також перерахував інші мистецькі пам'ятки, які знаходилися у будинку Гелени Домбчанської (Барановський, 1906).

У радянський період згадок про приватних колекціонерів уникали, про їхню меценатську та просвітницьку діяльність узагалі замовчували. В українській історіографії постать та активна громадська діяльність Гелени Домбчанської зовсім не висвітлювалась. Лише в останні десятиріччя у польській історіографії з'явилися публікації та монографія про діяльність Гелени Домбчанської і її кількотисячну колекцію мистецьких пам'яток. Ґрунтовне дослідження зробила доктор Ягеллонського університету Ірена Грухаля, яка написала книгу про Гелену Домбчанську і її львівську книгозбірню (Грухаля, 2016). В одній зі своїх статей Ірена Грухаля наголосила на заслугах Г. Домбчанської перед суспільством і значенні подарованих нею збірок музеям Польщі та України (Грухаля, 2019). Польська дослідниця Єва Пішчек розкрила зміст колекції документів, подарованих Геленою Домбчанською Товариству друзів наук у Перемишлі, які сьогодні зберігаються в Державному архіві м. Перемишля (Пішчек, 2019). Науковці Львівського історичного музею також досліджують пам'ятки, які походять з колекції Гелени: Марія Рачковська ґрунтовно вивчила і описала пам'ятки, які зберігаються у фондовій групі «Тканини» (Рачковська, 2021), Петро Слободян досліджував давні годинники XVIII ст. (Слободян, 2008).

Джерельною базою для вивчення та дослідження збірки Гелени Домбчанської, переданої Львівському історичному музею, є фондово-облікова документація музею до 1940 року, яка зберігається у науковому архіві Львівського історичного музею. Це інвентар Історичного музею міста Львова (Архів ЛІМ, Inwentarz Muzeum Historycznego miasta Lwowa, 1903–1906), інвентар гравюр Архіву міста Львова (Архів ЛІМ, Inwentarz rycin Archiwu m. Lwowa, 1903–1909 (?)), Книга вступу дарів Гелени Домбчанської до Національного музею ім. короля Яна III (Архів ЛІМ, Dary Heleny z Dąbcańskich Budzynowskiej. Dziennik nabytków dla zbiorów Heleny Dąbcańskiej, 1910–1939) та два томи інвентаря колекції Гелени

Домчанської Національного музею ім. короля Яна III (Архів ЛІМ, Inwentarz zbiorów Heleny Dąbcańskiej. Т. I., II, 1939).

Основна частина. Гелена Домбчанська була неординарною харизматичною постаттю у колі львівських колекціонерів на початку ХХ ст. Вона народилася у Львові 8 січня 1863 року в родині адвоката Антона Домбчанського і Наталії з Ляскевичів, яка походила з Кракова. Родина проживала за адресою вул. Цитадельна, 3 (нині вул. Чайковського, 33) у невеликому палаці, який завдяки збиральницькій діяльності Гелени Домбчанської був своєрідним приватним музеєм. У Гелени були два брати по батькові від першого шлюбу: Лешек і Юзеф, та рідна сестра Марія. Гелена була двоюрідною сестрою відомого польського художника Артура Гротгера і родичкою польського генерала, учасника Листопадового повстання 1830–1831 рр. та головнокомандувача військ угорського повстання 1848 року Юзефа Бема (1794–1850). Зовсім молодою Гелена Домбчанська вийшла заміж за доктора права Володимира Будзиновського, шлюб з яким швидко розпався. Своє життя вона присвятила колекціонуванню книг і мистецьких пам'яток, а у своєму будинку відкрила салон для знайомих і друзів.

Гелена Домбчанська брала домашні уроки малярства і гри на фортепіано, від батька їй передалося захоплення і любов до книг. У 1894 році отримала відзнаку на Загальній крайовій виставці у Львові за розписи на порцеляні (Грухалю, 2019: 211). Любила подорожувати, багато часу проводила у сестри своєї бабці у Відні, кожного року була у Парижі та Італії, де відвідувала великі бібліотеки і книгарні, вивчала каталоги аукціонів і музеїв з метою колекціонування цінних мистецьких пам'яток.

У липні 1920 року Гелена Домбчанська переїхала до Кракова, забравши зі собою частину своїх збірок. У 1927 році колекціонера повернулася жити до Львова, де перебувала і в період німецької окупації. У 1944 році, рятуючи живописні твори своєї колекції від знищення, Г. Домбчанська передала три роботи на зберігання у Національний музей ім. короля Яна III (Архів ЛІМ, акти та інші документи видачі експонатів в 1945, 1946, 1947, 1948 рр. Арк. 21, 22). У червні 1945 року колекціонерка через адвоката звернулася до директора вже Львівського державного республіканського історичного музею з проханням повернути їй ці полотна, оскільки вона передавала їх на тимчасове зберігання, маючи сподівання, що в музеї вони будуть надійно захищені. У серпні цього ж року музей повернув їй ці твори (Архів ЛІМ, акти

та інші документи видачі експонатів в 1945, 1946, 1947, 1948 рр. Арк. 19). У збережених документах зазначається, що Гелена Домбчанська у цей час проживала по вул. Стрийській 24, кв. 1.

У 1946 році Гелена Домбчанська переїхала на постійне місце проживання у Краків і поселилася у Будинку вбогих ім. Хельців. Померла 7 січня 1956 року, похована за кошт міста на Раковицькому кладовищі. Так скромно закінчилося життя видатної збирачки старожитностей і колекціонери, яка увійшла в історію багатьох українських і польських музеїв як дарувальниця цінних пам'яток.

Багату мистецьку колекцію Гелени Домбчанської складала картини польських та іноземних художників, рисунки, графіка, мініатюри, порцеляна, тканини, ікони, меблі, скло, годинники, монети, медалі, відзнаки, печатки, гуцульське сакральне мистецтво. Найбільшу кількість налічувала бібліотека, у складі якої були: книгозбірня Яна Вінцента Бонковського, частина збірки Євстахія Скроховського, Людвіка та Антоніни Радзівіллів, успадкована від Фелікса та Дельфіни Кросновських, книги з бібліотеки Яна де Вітте, книги з оригінальними екслібрисами – з бібліотек Констанції з Любомирських Жевуської та Кордулі з Коморовських Потоцької, видання з бібліотек В. Вшелячинського, С. Конопки, Л. Дунін-Борковського, родини Мєрошевських (Кіт, 2010: 60). У 1906 році бібліотека Г. Домбчанської налічувала 12 тис. од. (у тому числі 3 тис. складала полоніка, 6 тис. – книги французькою мовою), у 1918 році – понад 22 тис. од. (Кіт, 2010: 60).

Гелена Домбчанська у своїх спогадах писала про кількість колекції: «понад 20 тис. книг, 16 тис. гравюр, 1200 тканини, 800 картин, близько 400 одиниць порцеляни, 80 скринь і кілька тисяч інших різноманітних мистецьких пам'яток» (Грухалю, 2019: 212). Колекціонування Г. Домбчанської розпочалося із збирання книг, які діставала від родичів і їх знайомих, а також купляла у львівських книгарнях. Львівський публіцист Казимир Баранський зазначив, що це були книги на різних мовах: англійській, французькій, грецькій, латинській, німецькій, італійській, голландській, польській (Барановський, 1906: 5).

Перебуваючи в Італії Гелена Домбчанська захопилася колекціонуванням гравюр. У Львові купляла гравюри в антикварів і в померлих власників, зокрема, у вченого і лікаря Юзефа Вейгля купила близько 200 графічних творів, серед яких 2 роботи Рембрандта, 2 пейзажі Сальватора Росі і 2 портрети Росі де Тіволі (Грухалю, 2019: 212).

Гелена Домбчанська колекціонувала картини, рисунки і альбоми ескізів. Останні зби-

рала з метою їх збереження і не розпорошення, особливо надаючи перевагу роботам львівських художників. У її спогадах згадані імена Анджея Грабовського, його молодшого брата Войцеха, Тадеуша Рибковського, Корнеля Шлегеля, Францішка Тепи, Константина Дзбанського, Станіслава Батовського-Качора, Мечислава Рейзнера, Марцелі Гарасимовича, Володимира Блоцького, Одо Добровольського. Твори цих художників були передані Геленою Домбчанською у колекції Національного музею ім. короля Яна III та Історичного музею міста Львова, а з 1940 року більша частина з них перейшла у фонди Львівського історичного музею, де зберігається донині.

У Книзі надходжень Історичного музею міста Львова (розпочата у 1903 р.) записані такі дарунки Гелени Домбчанської: «Два апостоли», намальовані на дереві (Архів ЛІМ, Inwentarz Muzeum Historycznego miasta Lwowa. Арк. 90); дві пари крісел білого кольору і білий лакований табурет (Архів ЛІМ, Inwentarz Muzeum Historycznego miasta Lwowa. Арк. 29–30); ноти «Глинський» (Архів ЛІМ, Inwentarz Muzeum Historycznego miasta Lwowa. Арк. 48); пам'ятки скульптури: сім різьблених вівтарних фрагментів, пара вазонів, дерев'яний лист (Архів ЛІМ, Inwentarz Muzeum Historycznego miasta Lwowa. Арк. 349–356); речі, виготовлені з тканини: орнати (елемент літургійного одягу католицького священика, аналогічний фелону православного священика), макати (двосторонні килими, переткані золотою або срібною ниткою), окремі зразки тканин (Архів ЛІМ, Inwentarz Muzeum Historycznego miasta Lwowa. Арк. 358).

Колекція графічних робіт Історичного музею міста Львова обліковувалася в інвентарі гравюр Архіву міста Львова (розпочата 1903 р.), який (архів) початково був окремою структурною одиницею у складі Магістрату Львова. Там записано 17 творів, подарованих Геленою Домбчанською (Архів ЛІМ, Inwentarz rycin Archiwu m. Lwowa. Арк. 78, 80, 81, 87, 90) [інв. ном. Г – ... означає, що робота зберігається у колекції Львівського історичного музею під вказаним обліковим номером – автор]:

Святий Іван євангеліст авторства Ніни Вінклер. Посвята Івану Снігурському, греко-католицькому єпископу у Перемишлі, Самборі, Сяноку. Папір, акварель; 28 x 37,5 см, інв. ном. Г-3184;

Вид Маринек у Пулавах. Папір, літографія; 41 x 53 см, інв. ном. Г-2418;

Ядвіга, польська королева, під Львовом у 1387 році. Папір, літографія; 32 x 40,5 см;

Королівська кам'яниця на площі Ринок, 6. Художник Тадеуш Рибковський. 1913. Папір, акварель; 27 x 32,5 см, інв. ном. Г-4334;

Вид Погулянки. Автор невідомий. Папір, літографія акварельована; 11 x 17 см;

Ярмарок під Святим Юром у Львові. Папір, літографія; 22,5 x 13,5 см;

Олександр Ходзько. Вирізка з часопису «Kłosy». Автор Левінський. Папір, дереворит; 18 x 13,5 см;

Князь Роман Сангушко. Вирізка з часопису «Kłosy». Папір, дереворит; 18 x 14 см;

Надгробний пам'ятник Віта Ствоша молодшого. Вирізка з часопису «Tygodnik ilustrowany». Папір, фотоцинкографія; 19 x 14 см;

Палац у Наройовцю на Поділлі. Вирізка з часопису «Kłosy». Папір, дереворит; 17,5 x 25 см; інв. ном. Г-1108;

Король Ян III Собеський під Віднем. Папір, мідерит; 47 x 34,5 см; інв. ном. Г-2596;

Король Ян III. Папір, літографія; 44,5 x 55 см, інв. ном. Г-2100;

Андріюллі Ельвіро Міхал. Папір, літографія; 44 x 29 см, інв. ном. Г-1488;

Юзеф Брандт. Папір, літографія; 44 x 29 см, інв. ном. Г-1490;

Ципріян Годабський. Папір, літографія; 44 x 29 см, інв. ном. Г-1574;

Францішек Костжевський. Папір, літографія; 44 x 29 см, інв. ном. Г-1549;

Залеський. Папір, літографія; 44 x 29 см, інв. ном. Г-1736.

Від початку заснування Національного музею ім. короля Яна III Гелена Домбчанська періодично передавала різноматичні пам'ятки у музейну збірку. У 1939 році працівниками Національного музею ім. короля Яна III був укладений інвентар збірок Гелени Домбчанської у двох томах, який подає повну інформацію про подаровану нею колекцію. За даними цього інвентаря збірка Гелени Домбчанської налічувала 4750 пам'яток, науково класифікованих у відповідні підгрупи.

У I томі, поділеному на чотирнадцять розділів, вписано 1474 пам'ятки:

1) живописні портрети (перелік подано згідно прізвищ художників по алфавіту) – 52 твори;

2) живописні картини (перелік подано згідно прізвищ художників по алфавіту) – 75 творів;

3) мініатюри – 3 твори;

4) силуетки – 44 твори;

5) акварелі, пастелі, рисунки – 432 роботи;

6) графіка – 251 пам'ятка;

7) скульптура – 4 пам'ятки;

8) костельні і церковні пам'ятки – 165 предметів;

9) орнати і далматики (літургійний одяг) – 16 предметів;

10) матерії, макати, вишивки – 253 предмети;

- 11) килими та доріжки – 6 предметів;
- 12) мережива – 57 предметів;
- 13) одяг і строї – 89 предметів;
- 14) віяла – 26 предметів.

Другий том поділений на 15 розділів, нумерація предметів продовжується відповідно до номера, на якому закінчився перший том:

- 15) меблі і предмети домашнього господарства – 98 предметів;
- 16) годинники – 12 предметів;
- 17) порцеляна і скло – 41 предмет;
- 18) зброя – 20 предметів;
- 19) монети і медалі – 958 предметів;
- 20) відбитки і печатки – 373 предмети;
- 21) юдаїка – 16 предметів;
- 22) дріб'язки: бідермайерські речі та біжутерія – 492 предмети;
- 23) вітальні листівки – 605 предметів;
- 24) візитки – 328 предметів;
- 25) пам'ятні альбоми – 10 предметів;
- 26) фотографії – 95 предметів;
- 27) документи, папери, альбоми, книжки – 35 предметів;
- 28) різне – 158 предметів.

Наприкінці у розділі «Доповнення» записано 35 предметів.

Збірка Гелени Домбчанської характеризується великою кількістю історичних та мистецьких пам'яток, більшість з яких сьогодні зберігаються у різних фондівних групах Львівського історичного музею. У радянський період пам'ятки з даної колекції не були досліджені на належному рівні, відомості про їх походження не зазначалися в інвентарних книгах. Переважно у відповідній графі зроблено запис «зі старих фондів музею». Але на багатьох предметах донині збереглися позначення і бірки Національного музею ім. короля Яна III, які вказують про походження з колекції Г. Домбчанської. Це суттєво допомагає досліднику у встановленні таких атрибутивних даних як походження, уточнення назви предмета, авторство, датування.

Окрему увагу в колекції Гелени Домбчанської заслуговує група акварелей, рисунків, пастелей та альбомів рисунків і ескізів, яка налічувала 432 одиниці. Це роботи відомих польських художників XIX – початку XX ст., серед яких значна кількість творів львівських художників перших десятиліть XX ст. В інвентарній книзі збірок Гелени Домбчанської ця група пам'яток записана в окремому розділі, де перелік рисунків поданий згідно алфавіту за прізвищем художника.

Розділ розпочинається роботами відомого львівського художника-баталіста Станіслава

Батовського-Качора (1866–1946): 5 рисунків олівцем і робота олією на картоні, з яких дві зберігаються у збірці «Графіка» Львівського історичного музею: «Будинок Бадені у Львові» (Г-4238) і «Похід козаків» (Г-12730). Рисунок олівцем «Будинок Бадені у Львові» створений у 1894 році і зображує будівлю графа Бадені на розі вулиць Технічної і Уєйського (тепер Устияновича). Рисунок пером Александра Баворовського «Транспортування пораненого жовніра» (Г-3507) показує перевезення пораненого солдата на возі. У збірці переданих робіт була колекція з 8 творів львівського живописця і графіка Володимира Блоцького (1885, Львів – 1920, Закопане), місцезнаходження яких сьогодні невідоме. У колекції Львівського історичного музею немає альбому ескізів з 36 картонів і 49 рисунків варшавського маляра і різьбяр Юзефа Хмелінського (1859–1941, Варшава). На жаль, не відомим є місцезнаходження акварелі В. Ендреса «Вілла Домбчанських», яка, очевидно, була написана художником для колекціонерки і зображала її будинок на Цитадельній.

В окрему підгрупу у збірці рисунків можна виділити серію невеликих за розміром портретів. Вони представляють як відомих так і малознаних осіб різного віку, які є представниками епохи XIX ст. і демонструють одяг та аксесуари того часу. Це акварелі Коррадіні «Портрет невідомого хлопчика» (Г-4087), Едварда Доманевського «Кінний портрет графа Дідушицького» (Г-4083), Міхала Годлевського «Портрет невідомої жінки» (Г-4091), Ю. Стаудінгера «Портрет дитини. 1845» (Г-4192).

У числі переданих Геленою Домбчанською творів була надзвичайно цікава і цінна колекція з 12 акварелей та рисунків тушшю художника Одо Добровольського (1883, Чернівці – 1917, Київ), на яких представлено види львівських площ і вулиць, кав'ярні, пейзаж, вежу Ратуші, власний автопортрет та портрет художника Северина Обста. Усі твори в 1954 році були передані на постійне місце зберігання у Львівську картинну галерею (тепер Львівська національна галерея мистецтв імені Б. Возницького).

У збірці рисунків, переданих Г. Домбчанською, були твори братів Грабовських: 38 різножанрових робіт та альбом ескізів (налічував 35 робіт: коні, пейзажі, типи) Войцеха (1850, Краків – 1885, Львів) і 3 твори – Анджея (1833, Краків – 1886, Львів). У Львівському історичному музеї сьогодні зберігається лише одна робота вугіллям і пастеллю «Весілля на Русі» (Г-4152), яка ілюструє святкування весілля на Україні і колоритні етнографічні строї зображуваних людей. Цікава історія

пастелі Войцеха Грабовського «Вид з Погулянки у Львові», яка у 1954 році була передана у Львівську картинну галерею (тепер – Львівська національна галерея мистецтв ім. Б. Г. Возницького), а звідти у Державний музей образотворчих мистецтв імені О. С. Пушкіна.

Невеличка збірка з 5 рисунків польського художника і етнографа Северина Обста (1847, Нижній Березів – 1917, Львів) представляє архітектурні об'єкти і краєвиди, з яких у ЛІМ зберігаються 4 твори: «Фрагмент дерев'яної церкви у Соколівці» (ЛІМ Г-2844), «В'їзна брама» (Г-2846), «Пейзаж з деревами» (Г-2848), «Пейзаж у японському стилі» (Г-2847).

У збірці Гелени Домбчанської були роботи львівської художниці Марії Опольської (1888, Львів – 1957, Варшава): рисунок креслом «Голова чоловіка» (Г-3359) і альбом ескізів (Г-16188), створений у 1910 році. В альбомі поміщені портрети людей, переважно старшого віку у повний зріст, виконані олівцем.

Гелена Домбчанська передала Національному музею ім. короля Яна III аматорську невелику акварель «Муза», намальовану княгинею Геленою Понінською, однією з власниць Кам'яниці Корнякта.

У збірці переданих творів були 20 карикатурних портретів на австрійських чиновників, намальованих відомим львівським художником Казимиром Сіхульським (1879–1942, Львів), з яких шість зберігаються у колекції Львівського історичного музею.

У складі переданої збірки Національному музею ім. короля Яна III були:

4 роботи польського художника Тадеуша Попеля (1863–1913, Краків) на історичну тематику та один портрет;

твори відомого польського живописця-баталіста Зигмунда Розвадовського (1870, Львів – 1950, Закопане);

роботи представників львівської династії художників Рейханів: 1 – Юзефа, 6 рисунків олівцем – Алойзи, 11 – Станіслава;

3 роботи львівського художника Мечислава Рейзнера (1864–1941), на яких зображено краєвиди та побутову сцену;

7 акварелей та альбом з рисунками художника Тадеуша Рибковського (1848, Кельце – 1926, Львів), з яких дві акварелі «Театр Скарбка» і «Королівська кам'яниця» та альбом рисунків з інтер'єрами будинку дирекції залізниці зберігаються у колекції ЛІМ;

2 роботи і альбом рисунків Мар'яна Рибковського;

рисунок креслом Тадеуша Ріхтера (1873, Львів – 1943, Варшава) «Краківська брама у Любліні» (Г-4148);

4 акварелі та альбом ескізів (Г-16185) Юліана Шаєра: «Вид Ловрано», «Гірський пейзаж» (Г-2849), «Пейзаж з будинками» (Г-2850), «Поронін при заході сонця». Альбом ескізів налічував 49 рисунків олівцем з краєвидами невідомих місцевостей;

10 рисунків олівцем і альбом з ескізами (Г-15880–15947) львівського художника Корнелія Шлегеля (1819–1870, Львів);

17 рисунків олівцем, аквареллю та сепією львівського художника Франца Тепи (1829–1889, Львів) з краєвидами Єгипту і Єрусалиму, портретами.

Найбільшу кількість творів у збірці рисунків становили роботи львівського художника єврейського походження Бруно Тепи: 170 окремих рисунків і 10 альбомів з великою кількістю вклеєних туди різних за розміром рисунків. У колекції ЛІМ зберігаються 7 альбомів Бруно Тепи і кілька окремих робіт. Тематика творів доволі різноманітна: великоформатні портрети, карикатури, погрудні і в повний ріст портрети відомих і невідомих львів'ян, виконані тушшю чи олівцем з різних ракурсів огляду: переду, боку, спини; силуетки тушшю, види Львова і Трускавця, сіл Зимна Вода, Неслухів, Топільниця, селянські хати, водяний млин, краєвиди, побутові сцени, інтер'єри кімнат, зображення собак і коней. Серед портретованих є відомі тогочасні художники: Ж. Розвадовський, Тадеуш Баронч, Едвард Блотницький, Левандовський. Окремі роботи представляють львівських панянок на прогулянках і сцени з повсякденного міського життя. В одному з альбомів зберігаються рукописні тексти з ілюстраціями до шкільних газет «Kalamarz» і «Koma», рукописні вірші, афіша «ОМА» 1890 р.

У колекції ЛІМ зберігається альбом рисунків (Г-16190) з краєвидами Львова і околиць та деяких місць Галичини львівського художника Станіслава Дердацького (1882–1951), рідного брата архітектора Владислава Дердацького. На рисунках зображено львівські парки наприкінці ХІХ ст.: парк у Кривчицях, кілька робіт з деревами і вхід до Єзуїтського парку, Снопківський парк, став у Кісельках, тополі на Новому Світі (місцевість Франківського району Львова), вид дороги до Винник і мисливський будиночок у Винниках, Погулянка, сосни на Замковій горі, кипариси і алое Ботанічного саду. Серед краєвидів є види міста Перемишля і ближніх сіл, Василянський монастир і замок Гербуртів поблизу Добромиля.

У числі альбомів, які зберігаються у колекції Львівського історичного музею є альбом рисунків львівської художниці Марії Опольської (Г-16188) з портретами чоловіків та жінок у зрілому; альбом рисунків Владислава Россовського (1857–1923) (Г-16186), у якому поміщені 42 рисунки з зображенням архітектурних об'єктів, пейзажі, жанрові сцени, портрети; альбом рисунків з краєвидами Юліана Шайєра (Г-16185) та альбом невідомого художника (Г-16189).

У 1954 році на постійне місце зберігання у Львівську картинну галерею (тепер – Львівська національна галерея мистецтв ім. Б. Г. Возницького) була передана кількост тисячна збірка живопису та рисунків, серед яких були і твори з колекції Гелени Домбчанської (Архів ЛІМ, Акти видачі, 1954). Сюди увійшли роботи Войцеха і Анджея Грабовських, рисунок відомого художника Артура Гроттгера (1837, Отиневичі – 1867, Львів) «Портрет бабусі»; 9 акварелей Станіслава Яновського (1866, Краків – 1942, Краків) з портретами і пейзажами; 14 карикатурних портретів гуашшю Казимира Сіхульського; рисунки Яна Матейка; два рисунки олівцем Корнеля Шлегеля: «Замок у Свіржі. 1862» і «Замкова вежа. 1862».

Графічні роботи з колекції Гелени Домбчанської записані в окремому розділі і налічують 251 твір. Більшість становлять літографії виконані західноєвропейськими художниками у ХІХ – на початку ХХ ст.: портрети відомих історичних осіб, зокрема, польського поета і військового діяча Ципріяна Годабського (Г-1574), артистки варшавського балету Теодори Гвоздецької (Г-2670), Йоахіма Лелевеля, Тадеуша Костюшка (ЛІМ Г-2667, Г-3558), Францішка Костжевського (Г-1549), Петра Скарги (Г-3322), Теофіла Вісньовського (Г-2666), Вацлава Залеського (Г-1724); серія портретів польських королів і серія «Польські королеви» (Г-2688–2693); види Кракова і Пенін (Г-2869–2873), 6 видів курорту Щавниця, готель Конкордія (2 од.) і санаторій у Любіні Великому (Г-2874–2876), (тепер Львівська область); вид Львова зі сторони Личаківської, літографований Б. Стенчинським; Пулави у Польщі (Г-2418), вид Відня 1529 р., Вільно, серія літографій (18 одиниць) Богуша Стенчинського з краєвидами Галичини Г-2877–2893); історичні події, жанрові сцени, типи російських військ (Г-2841, Г-2843), етнографічні типи – скавіяки (Г-15780), репродукції рисунків різних художників, 14 гравюр з I тому «Драматичних праць» Ясіньського (ЛІМ Г-2671–2685). На роботах, які зберігаються у фонді «Графіка» Львівського історичного музею, зберігся шифр «HD», що підтверджує походження пам'ятки зі збірки Гелени Домбчанської.

З колекції силуеток (вид графічного мистецтва, де образ людської постаті намальований у профіль чорним кольором) у фонді «Графіка» Львівського історичного музею зберігаються дві пам'ятки: Юзеф Мнішек (Г-2810) та Сулковська Людвіка, княжна з Мнішків (Г-2811). Обидві роботи виконані гравером Гросмейром наприкінці ХVІІІ ст. (архів ЛІМ, Inwentarz zbiorów Heleny Dąbcańskiej, Т. I, 1939: 23).

У Національному музею ім. короля Яна ІІІ у 1930-х рр. діяла виставка історичних постатей і пам'яток юдаїки і бідермаєру, на якій основу експозиційного матеріалу становили предмети з колекції Гелени Домбчанської (Менкіцький, 1939). В одному із залів експонувалися 12 живописних портретів родини Ляскевичів, з якої походила колекціонерка (Менкіцький, 1939: 106). У першому залі виставки були представлені вироби зі скла, дзвоники, каламарі, годинники, компас, мініатюри, біжутерія, шкатулки, бронзові та алебастрові підсвічники (Менкіцький, 1939: 106). У другому залі експонувалися живописні і графічні твори з колекції Гелени Домбчанської. Окремим блоком були представлені предмети юдаїки: підсвічники, віттарні таблиці, мідний посуд, рефлектори, єврейський одяг і аксесуари (Менкіцький, 1939, 109).

Висновки. Передана у Національний музей ім. короля Яна ІІІ колекція Гелени Домбчанської налічувала близько 5 тисяч предметів різного характеру і жанру. Це була надзвичайно цінна збірка історичних та мистецьких пам'яток ХІХ – початку ХХ ст.: живопис, графіка, рисунки, одяг, скло, порцеляна, відзнаки, печатки, срібні вироби, годинники.

Збірка графічних робіт і оригінальних рисунків та акварелей були виділені в окремі розділи і налічували понад 680 пам'яток. Більшість цих творів виконані львівськими художниками і представляють історико-мистецький період Львова кінця ХІХ – початку ХХ ст. Це акварелі з видами Львова Т. Рибковського та О. Добровольського, твори братів Войцеха та Анджея Грабовських, рисунки та акварелі представників художньої династії Рейханів, рисунки М. Гарасимовича, К. Шлегеля, Франца та Бруно Тепів. Кожен з художників малював у притаманному для себе стилі, використовуючи різні техніки і матеріали, своєрідну манеру композиції і колористику. Їхні роботи передають атмосферу і настрої тогочасного Львова з його міським щоденним життям, показують вигляд міщан і їх побут, історичні події.

Не менш цінними і цікавими є альбоми з ескізами і рисунками деяких вище згаданих

львівських та інших художників. Поміщені в альбомах рисунки і акварелі найбільш повно розкриваються стиль і манеру малювання художника, його внутрішній настрій і світобачення. Тематика творів доволі різноманітна: пейзажі, краєвиди місцевостей, портрети, жанрові сцени, філософські композиції. Альбоми Б. Тепи і С. Дердацького представляють рідкісні зображення Львова і околиць, показують реалістичні портрети львів'ян і їхнє повсякденне життя. Альбом з ескізами К. Шлегеля є підготовчою роботою для написання живописного полотна «Весілля у Яворові», альбом Т. Рибковського уміщує акварелі з фрагментами розпи-

сів сходової клітки будинку Дирекції залізниці (нині Управління) у Львові.

Основу збірки графічних робіт складають літографії XIX – початку XX ст. західноєвропейських і місцевих художників-літографів: портрети, види місцевостей, театральні сцени.

Численна колекція рисунків, акварелей і графічних робіт з колекції Гелени Домбчанської є вагомим частинкою сучасної збірки Львівського історичного музею, де зберігається більша частина згаданої колекції. Ці роботи є джерелом для дослідження певних мистецьких процесів та історичних подій, документальними ілюстраціями Львова періоду кінця XIX – початку XX ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів ЛІМ. Акти та інші документи видачі експонатів в 1945, 1946, 1947, 1948 рр. Ф. Дв/пх-3. 1945–1948. 98 арк.
2. Архів ЛІМ. Акти видачі музейних предметів на тимчасове та постійне збереження з ЛДІМ іншим музеям, установам, організаціям. Накази Головного управління культурно-освітніх установ. 1954. Ф. Дв/пх-9. 1954. 160 арк.
3. Архів ЛІМ. Dary Heleny z Dąbcańskich Budzynowskiej. Dziennik nabytków dla zbiorów Heleny Dąbcańskiej. – Lwów. 1910–1939. 106 s.
4. Архів ЛІМ. Inwentarz Muzeum Historycznego miasta Lwowa. 1903–1906 (?). 110 s.
5. Архів ЛІМ. Inwentarz rycin Archiwu m. Lwowa. 1903–1909 (?). 124 s.
6. Архів ЛІМ. Inwentarz zbiorów Heleny Dąbcańskiej. T. I. Lwów. 1939. 174 s.
7. Архів ЛІМ. Inwentarz zbiorów Heleny Dąbcańskiej. T. II. Lwów. 1939. S. 175–332.
8. Кіт Н. Поляки – власники екслібрисів XIX ст. (на матеріалах Наукової бібліотеки Львівського університету імені Івана Франка). *Вісник Львівського університету*. 2010. Вип. 5. С. 52–64.
9. Рачковська М. Музейні пам'ятки Гелени Домбчанської у фондовій групі «Тканини» Львівського історичного музею. *Наукові записки / Львівський історичний музей*. Вип. XIX. 2021. С. 137–167.
10. Слободян П. Раритети музейної колекції. Давні портативні прилади XVI–XVIII ст. для виміру часу через спостереження за небесними світилами. *Наукові записки / Львівський історичний музей*. Вип. XII. Львів : Новий час, 2008. С. 182–190.
11. Baranowski K. Na Wawel (Zbiory Heleny Dąbcańskiej). Lwów, 1906. 30 s.: il. URL: <https://www.sbc.org.pl/Content/107057/ii40330.pdf>
12. Grin-Piszczek E. Kolekcja Heleny Dąbcańskiej (1863–1956) w Archiwum Państwowym w Przemyślu. *Krakowskie pismo kresowe. Rocznik 11 (2019)*. S. 83–98. URL: <https://doi.org/10.12797/KPK.11.2019.11.06>
13. Gruchała I. W tym streszczało się niejako moje życie. *Lwowski księgozbiór Heleny Dąbcańskiej (1863–1956) jako wyraz kultury książki epoki*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. 2016. 552 s.
14. Gruchała I. W oczekiwaniu na Niepodległą – działalność kolekcjonerska Heleny Dąbcańskiej. *Z badań nad książką i księgozbiórami historycznymi. Tom specjalny: dla Niepodległej*. Warszawa. 2019–2020. S. 207–233. URL: <https://doi.org/10.33077/uw.25448730.zbk.2020.199>
15. Mękicki R. Muzeum narodowe im. Króla Jana III we Lwowie. *Przewodnik po zbiorach z 12 tablicami*. Lwów. 1936. 130 s.

REFERENCES

1. Arkhiv LIM. Akty ta inshi dokumenty vydachi eksponativ v 1945, 1946, 1947, 1948 rr. F. Dv/pkh-3. 1945–1948. [Acts and other documents of issue of exhibits 1945-1948] 98 ark. [in Ukrainian].
2. Arkhiv LIM. Akty vydachi muzeinykh predmetiv na tymchasove ta postiine zberezhenia z LDIM inshym muzeiam, ustanovam, orhanizatsiiam. Nakazy [Acts of issuing museum objects for temporary and permanent preservation from Lviv Historical Museum to other museums, institutions, and organizations] Holovnoho upravlinnia kulturno-osvitnikh ustanov. 1954. F. Dv/pkh-9. 1954. 160 ark. [in Ukrainian].
3. Arkhiv LIM. Dary Heleny z Dąbcańskich Budzynowskiej. [Gifts from Helena Budzynowska née Dąbcańska] Dziennik nabytków dla zbiorów Heleny Dąbcańskiej. – Lwów. 1910–1939. 106 s. [in Polish].
4. Arkhiv LIM. Inwentarz Muzeum Historycznego miasta Lwowa. [Inventory book of the City of Lviv Historical Museum] 1903–1906 (?). 110 s. [in Polish].
5. Arkhiv LIM. Inwentarz rycin Archiwu m. Lwowa. [Inventory catalogue of engravings of the Lviv Archives] 1903–1909 (?). 124 s. [in Polish].
6. Arkhiv LIM. Inwentarz zbiorów Heleny Dąbcańskiej. [Helena Dąbcańska collection inventory] T. I. Lwów. 1939. 174 s. [in Polish].

-
7. Arkhiv LIM. Inwentarz zbiorów Heleny Dąbcańskiej. [Helena Dąbcańska collection inventory] T. II. Lwów. 1939. S. 175–332. [in Polish].
 8. Kit N. Poliaky – vlasnyky ekslibrysiv XIX st. (na materialakh Naukovi biblioteki Lvivskoho universytetu imeni Ivana Franka). [Polish owners of bookplates of the 19th century (based on the materials of the scientific library of Ivan Franko)] Visnyk Lvivskoho universytetu. 2010. Vyp. 5. S. 52–64. [in Ukrainian].
 9. Rachkovska M. Muzeini pamiatky Heleny Dombchanskoi u fondovii hrupi «Tkanyny» Lvivskoho istorychnoho muzeiu. [Museum objects of Helena Dąbcańska in the collection of textile of Lviv Historical Museum] Naukovi zapysky / Lvivskiy istorychniy muzej. Vyp. KhIkh. 2021. S. 137–167.5. S. 52–64. [in Ukrainian].
 10. Slobodian P. Rarytety muzeinoi koleksii. Davni portatyvni pryklady XVI–XVIII st. dlia vymiru chasu cherez sposterezhennia za nebesnymy svitylamy. [Rarities of the museum collection. Antique portable astronomical time-measuring devices of the 16th –18th centuries] Naukovi zapysky / Lvivskiy istorychniy muzej. Vyp. KhII. Lviv: Novyi chas, 2008. S. 182–190. [in Ukrainian].
 11. Baranowski K. (1906) Na Wawel (Zbiory Heleny Dąbcańskiej). [To Wawel (Helena Dąbcańska's collection)]. Lwów. Nakładem „Naszego kraju” z drukarni Zygmunta Hałacińskiego. 30 s.: il. URL: <https://www.sbc.org.pl/Content/107057/ii40330.pdf> [in Polish].
 12. Grin-Piszczek E. (2019) Kolekcja Heleny Dąbcańskiej (1863–1956) w Archiwum Państwowym w Przemyślu. [Collection of Helena Dąbcańska (1863–1956) in the State Archives in Przemyśl]. Krakowskie pismo kresowe. Rocznik 11. S. 83–98. URL: <https://doi.org/10.12797/KPK.11.2019.11.06>, <https://orcid.org/0000-0002-2239-7796> [in Polish].
 13. Gruchała I. (2016) W tym streszczało się niejako moje życie. Lwowski księgozbiór Heleny Dąbcańskiej (1863–1956) jako wyraz kultury książki epoki. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. [This summed it up as my life. The Lviv book collection of Helena Dąbcańska (1863–1956) as an expression of the book culture of the era] Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. 552 s. [in Polish].
 14. Gruchała I. (2019–2020) W oczekiwaniu na Niepodległą – działalność kolekcjonerska Heleny Dąbcańskiej. [Waiting for Independence – collecting activities of Helena Dąbcańska] Z badań nad książką i księgozbiorami historycznymi. Tom specjalny: dla Niepodległej. Warszawa. S. 207–233. URL: <https://doi.org/10.33077/uw.25448730.zbk.2020.199> [in Polish].
 15. Mękicki R. (1936) Muzeum narodowe im. Króla Jana III we Lwowie. Przewodnik po zbiorach z 12 tablicami. [National Museum of King Jan III in Lviv. Collection guide with 12 tables] Lwów. 130 s. [in Polish].